

Məhin Xəqani qızı Şahsuvarlı

UOT:330.002.6; JEL: O39.

Müasir dövrdə intellektual kapitala baxışlar və inkişaf xüsusiyyətləri

Xülasə

Məqalədə müasir dövrdə intellektual kapitala olan baxışlar tədqiq olunur. Onun sosial-iqtisadi və ictimai həyatda rolu dəyərləndirilir. İntellektual kapitalın inkişafı üçün yaradılan mühit qiymətləndirilir və bu kapitalın inkişafı ilə bağlı fikirlər irəli sürülür.

Açar sözlər: intellektual kapital, sosial-iqtisadi inkişaf, səhiyyə, təhsil sistemi, sosial müdafiə

Giriş

Beynəlxalq təcrübədə olduğu kimi, Azərbaycanda da intellektual kapitalın, əsasən də insan kapitalının inkişafı ilə bağlı nəzərə çarpacaq tədbirlər həyata kirlməkdədir. Bu xüsusi zərurətdən yaranmaqdadır, çünki aparılan iqtisadi siyasət nəticəsində əldə edilən makroiqtisadi sabitlik və iqtisadiyyatda baş verən inkişaf, cəmiyyətin növbəti inkişaf mərhələsində yaranan problemlərin həll edilməsi bu amili daha da zəruriləşdirməkdədir. Digər tərəfdən, mövcud inkişaf proseslərinin əsas məqsədi xalqın həqiqi sərvəti olan insanların maddi və mənəvi tələbatının ödənilməsinə yönəldilməsi ilə bağlıdır. Azərbaycanda son dövrdə qəbul edilən konseptual sənədlərdə intellektual kapitalın inkişafına daha çox önəm verilməkdədir. Belə ki, intellektual fəaliyyətin nəticələrinin təşviqi, innovasiya və yaradıcılığa investisiya qoyuluşu üçün əlverişli şəraitin yaradılması və əqli mülkiyyətə əsaslanan kreativ iqtisadiyyatın davamlı inkişaf, ölkənin makroiqtisadi göstəricilərində yüksək paya malik olması da bu baxımdan əsaslandırılır.

İntellektual kapital konsepsiyasına olan baxışlar

Müasir dövrdə alimlərin diqqəti intellektual kapitalın mahiyyətinə, bu konsepsiyanın daha aydın açıqlanmasına yönəlməsi ilə nəzərə çarpır. Çünki, intellektual kapital artıq bir yaradıcı qüvvə kimi çıxış etməklə, sosial, iqtisadi və ictimai həyatda daha ciddi mövqeyi və təsirləri ilə müşahidə edilməkdədir. Xüsusilə də insan amilinin roluna və mahiyyətinə olan maraqla daim artmaqdadır. Bazar münasibətlərinin inkişafının müasir mərhələsində tədqiqatçılar “intellektual kapital” konsepsiyasının mahiyyətinin müəyyən edilməsinə və tədqiqinə böyük diqqət yetirirlər. Belə tədqiqatçıların arasında geniş və dərin araşdırmaları ilə T. Stüart [6], L. Edvinsson [13], E. Brukinq [12], Q. Bekker [3], R. Roslander [15], B. B. Leontyev [7] daha çox diqqəti cəlb edirlər.

İnsan və intellektual kapital nəzəriyyəsi XX əsrin ikinci yarısından etibarən yaranmağa və inkişaf etməyə başlamışdır. Dünya iqtisadiyyatının yeni tələblər və qaydalar əsasında inkişafı və əsnada baş verən köklü dəyişikliklər tədqiqatçıların intellektual kapitala olan münasibətini kifayətdə dəyişmişdir. Əsasən də mövcud əsrin və gələcək dövrlərin sosial-iqtisadi inkişafında bu mülkiyyətin aparıcı qüvvə kimi tanınması zərurətləri əsaslandırılmağa başlanmışdır. Həmçinin, postindustrial inkişaf konsepsiyası maddi və qeyri-maddi komponentlərlə yanaşı milli sərvətə insan (intellektual) resursunu da aid olunması bir zərurət kimi irəli sürülmüşdür. İqtisadi münasibətlərdə belə dəyişikliklər ona görə mümkün hesab olunmuşdur ki, əgər əvvəllər əmək və kapital əsas götürüldüysə, müasir dövrdə bunlarla yanaşı intellektual kapital da artıq öz ciddi və aparıcı mövqeyi ilə çıxış etməkdədir. Məhz P. Romer və Solou göstərir ki, ÜDM-in artımının yalnız 50%-i əmək resurslarının və fiziki kapitalın artması ilə izah oluna bilər, digər 50% isə intellektual kapitalın payına düşür [10].

İntellektual kapitalın istehsalə dərin və geniş daxil olması onun xarakterini dəyişir və səmərəliliyinin artırılmasını təmin edir. Digər tərəfdən isə, intellektual kapitalın bütün elementlərinin səmərəli istifadəsi və təkmilləşdirilməsi üzrə nəzəri və praktiki prinsiplərlə bağlı məsələlər xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Müxtəlif biznes və təsərrüfat subyektlərinin inkişafının müasir mərhələsində intellektual kapital daha genişliyi ilə iştirak edir və bazarın təkmilləşməsini mümkünləşdirir.

K. Helbreyt bu konsepsiyı insanın xalis intellektindən daha çox və müəyyən intellektual fəaliyyətdən ibarət olan bir məfhum kimi əsaslandırır [4]. T. Stüart tərəfindən də irəli sürülən baxış əslində intellektual kapitalın nəzəri əsaslarını əhatə etsə də, sonradan menecement nəzəriyyəçiləri onu bir növ öz konsepsiyaalrı ilə vahid vəhdətdə birləşdirməyə səy göstərmişlər [16].

İntellektual kapital artıq alimlərin hansısa tədqiqat üzərində çalışması kimi nəzərdə tutulmur, o patent və müəllif hüquqları kimi intellektual mülkiyyət kimi də çıxış edir. Digər tərəfdən, intellektual kapital biznes subyektinin, şirkətin bütün işçilərinin rəqabət qabiliyyətini təmin edən bilik məbləğinə çevrilir [9]. Belə yanaşma göstərir ki, bu baxışda əsas konsepsiya intellektual kapitalın ilk növbədə, müəyyən şərtlərə uyğun olaraq bu və ya digər subyekt çərçivəsində toplanmış bilikləri kimi qəbul olunmalıdır. E. Brukinq intellektual kapitalın tərkib hissələrinə:

- ⇒ insan aktivlərini;
- ⇒ intellektual mülkiyyəti;
- ⇒ infrastruktur və bazar aktivlərini aid edir.

İntellektual kapitalı o qeyri-maddi aktivlərlə eyniləşdirir və əsaslandırır ki, onlar olmadan subyektin, şirkətin inkişafı mümkün olmaz [11]. Belə yanaşma inkişaf prosesində həyata keçirilən qeyri-maddi aktivlərdən fəal istifadə olunan təcrübə, qiymətləndirmə və idarəetmə mövqeyi baxımdan əhəmiyyət kəsb edir. İntellektual kapital ilə bağlı araşdırmalar aparılan bir çox tədqiqatçılar əsasən bu konsepsiyada hardasa, oxşar mövqedən çıxış edirlər. Belə ki, intellektual kapitalın dəyərə çevrilə biləcək bilik kimi baxışını L. Edvinson qeyd edir [14] Ci. Ruus, S. Payk və L. Fernstem intellektual kapitalı təşkilatın dəyərinin yaradılmasında iştirak edən və onun tam və ya qismən nəzarət etdiyi bütün qeyri-maliyyə və qeyri-maddi resurslarla eyniləşdirirlər [10]. Bilik və qeyri-maddi aktivlərin fərdlərə, firmalara və millətlərə rəqabət üstünlüyü verən faydalı resurslara çevrilməsi prosesi kimi intellektual kapital S. Albert və K. Bredli tərəfindən müəyyən edilir [12]. İntellektual kapital “bilik aktiv” konsepsiyası kimi də irəli sürülür. Belə ki, bu aktiv strateji aktivlər kimi fərdi və təşkilati biliklərdən iqtisadi fayda əldə etmək zərurətini nəzərə alır [5].

Təcrübə göstərir ki, informasiya texnologiyalarının tətbiqi ilə təşkilatın intellektual kapitalının inkişafının əsas mexanizminin əməli surətdə həyata keçirilməsi ölkələrin yüksək texnologiyalı sənaye kompleksinə dünya bazarında rəqabət qabiliyyətli elm tutumlu məhsulların (xidmətlərin) buraxılmasını təmin etməyə imkan verir. Belə bir şəraitdə intellektual kapitalın daşıyıcıları özünəməxsus və çətin əvəz edilə bilən qabiliyyətlərə malik peşəkarlar kimi çıxış edir.

Onların cəmiyyət üçün əhəmiyyəti bazar şəraitində daha yüksək qiymətləndirilir, həm də qeyri-standart düşüncəyə malik perspektivli yaradıcı kadrlar da intellektual kapitalın daşıyıcıları olurlar. Qeyd etmək lazımdır ki, intellektual kapitala istənilən peşə və ixtisasları təmsil edən insanları malik olurlar və onların kapitalı qeyri-adi vərdişlər, qabiliyyətlər və ideya və təkliflərin generasiyası bacarığına çevrilir. intellektual kapital iqtisadi kateqoriya kimi müasir cəmiyyətdə əmək qabiliyyəti kimi də qiymətləndirilə bilər. Bazar iqtisadi şəraitində insanların intellektual qabiliyyətlərində qeyri-bərabərliyi daha çox nəzərə çarpır.

Beynəlxalq təcrübədə intellektual mülkiyyət və onun xüsusiyyətləri

XXI əsrdə dünya ölkələrinin iqtisadi inkişafının rəqabət qabiliyyətinin təmin edilməsində intellektual mülkiyyət xüsusi rol oynayır. Orta əsrlərdən fərqli olaraq, hazırda əmək və iş fəaliyyəti daha çox sənaye müəssisələrində deyil, elmi-tədqiqat təşkilatlarında yaranmaqdadır. Sənaye mülkiyyəti obyektləri (SMO), artıq özünəməxsus xüsusi ixtiraları, bu sahəyə uzunmüddətli kapital qoyuluşları ilə fərqlənir. Belə ki, yeni məhsul çox vaxt ilkin olaraq uzunmüddətli və əhəmiyyətli maliyyə xərcləri ilə tədqiqat və tədqiqat müəssisələrində və ya təşkilatlarda elmi-tədqiqat və təcrübi - konstruktor işlərinin yerinə yetirilməsi nəticəsində yaradılır. Belə məhsulların yaradılması üçün ciddi maliyyələşmə, yüksək ixtisaslı kadrlar, yüksək texnoloji avadanlıqlar tələb olunur. ETTKİ-nin nəticələrinin təsərrüfat fəaliyyətinə cəlb edilməsi və ya kommersiyalaşdırılması prosesi yüksək investisiya qoyuluşları və peşəkar kadr potensialı tələb edir.

İntellektual mülkiyyət yalnız hüquqi kateqoriya deyil, həm də mürəkkəb iqtisadi kateqoriyadır. O, xüsusilə yüksək texnologiyalı sahələrdə əlavə dəyərin yaradılmasında iştirak edir, təsərrüfat subyektlərinin məcmu aktivlərinin dəyərinə öz töhfəsini verir və biznesin bazar kapitallaşmasını artırır. İntellektual və əqli fəaliyyətin nəticələrinə müstəsna əmlak hüquqları dünya ticarətində mal, iş və xidmətlərlə yanaşı, yeni baxış mövcuddur. Belə ki, bazarda müstəqil mal kimi intellektual mülkiyyətin yeni rolu XX əsrin sonunda özünü göstərməyə başlamışdır. İnkişaf etmiş bazarının formalaşdığı ölkələrdə ticarət hüquqlarları gözləniləndikcə, onların həcmi də artmaqdadır. Məhz bu baxımdandır ki, ÜTT çərçivəsində dünya ticarətində intellektual mülkiyyət üzrə əməliyyatların həcmi ÜTT-yə daxil olan ölkələrin ÜDM-nin 10%-ni təşkil edir.

XX əsrin ikinci yarısından başlayaraq intellektual mülkiyyət bazarı ümumi daxili məhsulun artımı, yüksək texnologiyalı məhsulların istehsalı və ixracı ilə müqayisədə yüksək artım meylləri nümayiş etdirir. Dünya Bankının məlumatlarına görə 2001-ci ildən 2015-ci ilədək olan dövrdə bütün ölkələrin ümumi ÜDM-nin artımı 2,17, yüksək texnologiyalı məhsulların ümumi ixracının artımı 1,04, intellektual kapital üzrə daxilolmaların artımı 3,36, intellektual kapitala görə ödənişlərin artımı isə 4,46 dəfə artmışdır. 2015-ci ildə intellektual kapital bazarı təxminən 660 milyard ABŞ dolları, yüksək texnologiyalı məhsulların ixracı bazarı isə təxminən 1000 milyard ABŞ dolları təşkil etmişdir [17] İnkişaf etmiş ölkələr intellektual kapital ilə bağlı ticarət hüquqlarından əhəmiyyətli şəkildə gəlir əldə edirlər, onlarda bu kapitaldan istifadə hüquqlarının təqdim edilməsindən daxilolmalar müqayisə edilə bilər, hətta yüksək belə ixracından daxilolmalar yüksək olaraq qalmaqdadır.

Yaşadığımız ərdə artıq intellektual mülkiyyət müstəqil əmtəə və iqtisadiyyatın inkişafının başlıca indikatorlarından birinə çevrilməkdədir. Həmçinin, o daha çox texnoloji və insan kapitalının inkişafının göstəricisi kimi çıxış etməkdədir. İntellektual mülkiyyət bir çox ölkələrin qanunvericilik sənədlərində fərqli mövqelərdən öz ifadəsini tapsa da, onları ümumilikdə aşağıdakı kimi təsnifləşdirmək mümkündür:

- ⇒ İntellektual mülkiyyət qeyri-maddi aktivdir. Bu, onun əşyaya mülkiyyətindən əsas və ən mühüm fərqi.
- ⇒ Əqli mülkiyyət mütləqdir.
- ⇒ Qeyri-maddi əqli mülkiyyət obyektləri maddi obyektlərdə təcəssüm olunur.
- ⇒ İntellektual mülkiyyət qanunla qorunur.

İntellektual mülkiyyətin inkişafı nəticə olaraq innovasiya fəaliyyəti ilə sıx bağlı olur. İnnovasiya fəaliyyətinin inkişaf etdiyi ölkələrdə vahid istiqamətin, ana xəttin daha aydın diqqət mərkəzində olması nəzərə çarpır. Belə yanaşma:

- ✓ dövlətin innovasiya fəaliyyətinin inkişafına dəstəyinin güclü olması:

- ✓ bu sahədə hüquqi bazasının, təşkili və tənzimlənməsi mexanizminin mütəmadi olaraq təkmilləşdirilməsi;
- ✓ infrastruktur şəbəkəsinin müasirləşdirilməsinə diqqətin artırılması;
- ✓ özəl-elm-təhsil-dövlət təşkilatları arasında səmərəli kordinasiya sisteminin qurulması ilə başa çatır.

Əsasən də, intellektual mülkiyyətin inkişafı baxımdan mühüm olan innovasiya fəaliyyəti üçün əlverişli və stimullaşdırıcı mühitin yaradılması bu aspektdən əsas amil kimi müşahidə edilir. İnkişaf etmiş dövlətlər (ABŞ, Qərbi Avropa, Yaponiya və s.) bu fəaliyyətdən, yeni texnologiya və avadanlıqların təkmilləşdirilməsindən istifadə edərək həm öz strukturlarının, subyektlərinin müasir tələblər baxımından inkişafını, yerli və xarici bazarlarda mövqelərinin gücləndirilməsini, həm də özəl sektorunun istehsal etdiyi məhsulların (xidmətlərin) dəyişən bazar tələblərinə uyğunlaşmasını, onların rəqabət qabiliyyətinin artmasını təmin edirlər. İnkişaf etməkdə olan bir sıra ölkələr isə, ilk növbədə innovasiya fəaliyyətinin təkmil formada təşkilini, iqtisadiyyat sahələrinin restrukturizasiyasını, xarici iqtisadi əlaqələrinin genişlənməsini həyata keçirməyə cəhd edirlər.

Innovasiya fəaliyyətinin iqtisadiyyata təsiri yüksəkdir və onların tətbiqinin bütün əhatə dairəsini ölçmək də çətindir. Lakin, intellektual kapitalın əsas rol oynadığı innovasiya fəaliyyətinin ən əsas təsir nöqtələrini ayırmaq olar.

- Birincisi, innovasiyalar məhsulun keyfiyyətinə təsir edir, yəni tamamilə yeni və ya təkmilləşdirilmiş məhsullar meydana çıxır, hansı insanın tələbatını daha tam ödəməyə bacarıqlıdır.
- İkincisi, daha bir təsir məntəqəsi - insanın tələbatına təsir göstərməsi ilə nəzərə çarpılır.
- Üçüncüsü, bu fəaliyyət intellektual mülkiyyətə əsaslanıb iqtisadi artıma təsir edir. Belə ki, müasir şəraitdə insanlar dünyanın istənilən yerində, internet-mağaza vasitəsilə onlara lazım olan məhsulu ala bilirlər.
- Dördüncüsü, yüksək ixtisaslı və peşəkar mütəxəssislərin sayı artır.

Innovasiya fəaliyyətinin inkişaf etdiyi qabaqcıl ölkələrdən biri kimi ABŞ-in təcürbəsi öz müsbət nailiyyətləri ilə xüsusi maraq kəsb edir. Keçən əsrin ikinci yarısından başlayaraq ABŞ-in əksər universitetləri güclü tədis müəssisələrinə, elmi mərkəzlərə və elmi-tədqiqat obyektlərinə çevrilmək istiqaməti ilə yadda qalmışdır. Onlar eyni zamanda biznes, sənaye və idarə etmə orqanları ilə səmərəli, qarşılıqlı əlaqə sisteminin qurulmasına da nail olmuşdurlar. Belə universitetlər xüsusi hüquqi status əldə edərək, dövlət tərəfindən tanınan və ölkə qanunvericiliyi ilə uyğunlaşdırılan hüquqi-normativ bazaya malikdirlər. Təhsil-tədqiqat yönümlü universitetlərin maliyyələşməsində müxtəlif xarakterlilik özünü göstərir. Belə ki, bura federal, yerli büdcə, qrant layihələri, xeyriyə, məqsədli fondlar, özəl sektor, təhsil, tədqiqatlar, istehsal və məsləhət xidmətləri hesabına daxil olan vəsaitlər şamil oluna bilər. Müvafiq məqsədlər və birbaşa innovasiya fəaliyyəti üçün ABŞ-in federal büdcəsinin 13%-i, ayrı-ayrı ştatların büdcəsinin orta hesabla 30,3%-i, yerli hakimiyyət orqanlarının büdcəsinin 2,7%-i, özəl sektorun gəlirlərinin 5%-i ayrılır. Həmçinin, belə universitetlər apardığı tədqiqat, innovasiya, biznes və məsləhət xidmətli ilə bağlı fəaliyyətlərindən də gəlir əldə edərək, özlərini maliyyələşdirən (universitetin əldə etdiyi gəlirlərin 15%-i həcmində) təsərrüfat subyektinə kimi də çıxış edirlər (8). Universitetlərin nəzdində adətən tədqiqat parkları yaradılır ki, bu da elmin, təhsilin biznes sektoruna əməli təsiri mədsədi güdür.

Avropa Birliyi ölkələri içərisində Almaniya, İngiltərə və Fransa innovasiya fəaliyyətinin yüksək inkişafı ilə fərqlənir. Həmin ölkələr dünya ölkələri arasında da elmi-tədqiqatların aparılmasına və innovasiya fəaliyyətinin inkişafına görə ən yüksək göstəricilərə malikdirlər.

Xüsusilə də, Avropa Birliyinə daxil olan inkişaf etmiş ölkələr elmi və innovasiya tədqiqatları ilə bağlı illik büdcələrinin 35-45%-ni ayırırlar (18).

Azərbaycanda intellektual kapitalın inkişaf mühiti

Azərbaycanda son on ildə sosial-iqtisadi problemlərin səmərəli həlli istiqamətində nəzərəçarpan irəliləyişlər müşahidə olunmaqdadır. Bu amil isə, ölkədə insanların maddi və mədəni rifahının yaxşılaşdırılması və intellektual kapitalın müasir tələblərə uyğun inkişafı baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Xüsusilə də insanların əhalinin sosial müdafiəsi sisteminin qabaqcıl beynəlxalq standartlara uyğun yenidən təşkili meyili öz vacibliyi ilə çıxış edir. Ölkənin iqtisadi potensialı və imkanları artdıqca səhiyyə sisteminin inkişafı üçün də əlverişli şərait yaranır, əhalinin sağlamlığının qorunması problemləri ardıcılıqla öz həllini tapmağa başlayır. Qeyd etmək lazımdır ki, bu sahəyə ayrılan büdcə vəsaitlərinin həcmi son on ildə 10 dəfədən çox artmışdır. Həmçinin, bu dövrdə araç hazırda 650 milyon manatı keçmişdir. Sözügedən dövrdə böyük əksəriyyəti respublikanın bölgələrində olan 400-dən artıq tibb müəssisəsi tikilmiş və ya əsaslı təmir olunmuş, tibb müəssisələrinin hamısı müasir texnika və avadanlıqla təchiz edilmişdir (19). Təhsil sisteminin və infrastrukturunun müasirləşdirilməsi istiqamətində əhəmiyyətli tədbirlər həyata keçirilmişdir. Keçən on il ərzində bir milyondan artıq şagirdin təlim şəraiti yaxşılaşdırılmış, təhsilin məzmunca yenilənməsinə istiqamətlənmiş islahatlar aparılmış, Azərbaycan təhsilinin Avropa təhsil məkanına inteqrasiyası istiqamətində əhəmiyyətli addımlar atılmışdır. Bütün bu kimi mühüm tədbirlər Azərbaycanda müasir insan kapitalının və ona əsaslanaraq intellektual mülkiyyətin inkişafı üçün əlverişli mühit yaratmışdır. Ölkədə həyata keçirilən bütün bu kimi tədbirlər intellektual kapitalın inkişafı üçün hələ qaneedici hesab oluna bilməz. Belə ki, elmin inkişafı və müasir tədqiqatların ölkədə aparılması sahəsində bir çox problemlər qalmaqdadır.

Diqram 1.

Azərbaycan Respublikasında tədqiqat təşkilatları və tədqiqatlarla məşğul olanların say dinamikası

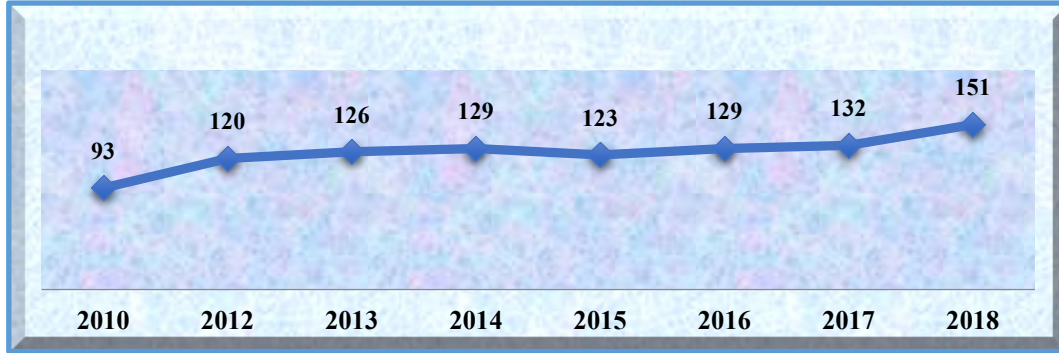

Mənbə: Diqram <https://www.stat.gov.az/source/education/> məlumatları əsasında müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Elm sahəsinə diqqətin artmasına baxmayaraq, son on ildə elmi-tədqiqat işləri aparan təşkilatların sayı 8% (12) azalmaqla 133 təşkilat təşkil etmişdir. Digər tərəfdən isə, bu təşkilatlarda çalışan əməkdaşların sayı müqayisə olunan dövr ərzində 8% artmaqla 20179-a çatmışdır (19). Bu vəziyyəti elmi-tədqiqat müəssisələrin məqsədli və səmərəli fəaliyyətinin təşkili baxımından müsbət qiymətləndirmək də mümkündür. Lakin, bir vacib cəhətə diqqəti yönəltmək zəruridir ki, bu tədqiqat müəssisələrində müasir tələblərə uyğun texniki, innovativ və s. yönümlü araşdırmaların həcmi və sayı hələ ki, yüksək deyildir.

Diaqram 2.

Tədqiqat və işləmələrə çəkilən ümumi xərclər (milyon manat)

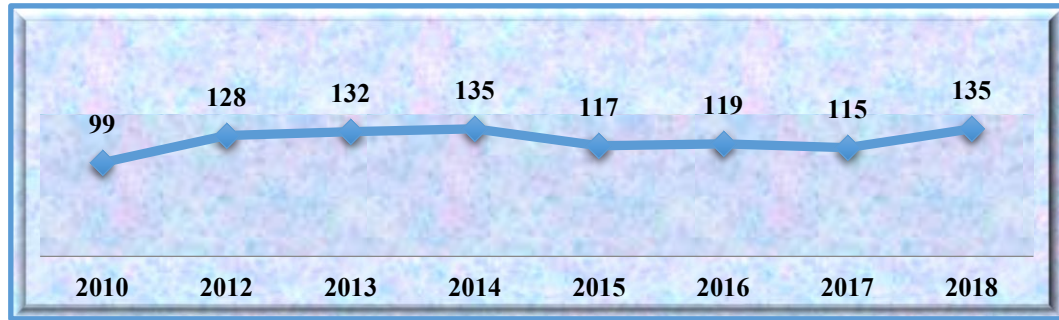

Mənbə: Diaqram <https://www.stat.gov.az/source/education/> məlumatları əsasında müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Ölkədə elmi-tədqiqat və araşdırmalara çəkilən xərclərin həcmində artım meyilləri nəzərə çarpır. Belə ki, 2010-cu illə müqayisədə 2018-ci ildə bu xərclərin həcmi 1,6 dəfə artmaqla 151 milyon manat təşkil etmişdir. Belə artım bir tərəfdən müsbət qarşılanırsa da, lakin, digər tərəfdən inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan dövlətlərin müvafiq yönümlü xərcləri qarşısında çox aşağı göstəricidir (19). Ölkədə elmi tədqiqatlara və araşdırmalara çəkilən xərclərin 90%-dən çoxu məhz dövlət büdcəsi hesabına təmin edilir. Elm və tədqiqatlara ayrılan xərclər isə, ölkə ÜDM-nin 0,02%-dən yüksək olmaması ilə özünü göstərir. Məhz bütün bu amillərin nəticəsidir ki, yerinə yetirilmiş elmi-texniki işlərin həcmi də yüksək səviyyəsi ilə müşahidə edilmir. Belə ki, müqayisə olunan dövr ərzində ölkədə erinə yetirilmiş elmi-texniki işlərin həcmi cəmi 39 milyon manat artmışdır.

Diaqram 3.

Yerinə yetirilmiş elmi-texniki işlərin həcmi (milyon manat)

Mənbə: Diaqram <https://www.stat.gov.az/source/education/> məlumatları əsasında müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Nəticə

Ölkədə intellektual kapitalın inkişafına diqqətin artırılması xüsusi zərurətdən irəli gəlir. Xüsusilə də elmi-tədqiqat təşkilatlarında və o cümlədən də özəl subyektlərdə intellektual kapitalın inkişafına baxışlar dəyişməlidir. Belə ki, fəaliyyət göstərən heyətin və əməkdaşlarının intellektual fəaliyyət sahəsində motivasiyasını və marağını təmin edən mexanizmlərin tətbiqi vacibdir. Bu təşkilat və müəssisələrdə heyətin biliklərinin intellektual mülkiyyətinin yaradılması prosesinə ötürülməsini və biliyin son məhsula (xidmət) uyğunlaşdırılmasını təmin edəcək şəraitin yaradılması önəmlidir. İnnovativ və intellektual fəaliyyətin maliyyələşdirilməsi məqsədli proqramlar əsasında təşkil edilməli, bu prosesdə səmərəlilik, sağlam rəqabət, bilik və təcrübənin mütamadi təkmilləşdirilməsi təmin edilməlidir.

Ədəbiyyat

1. “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyası. Bakı, 2016.
2. “Azərbaycan Respublikasında telekommunikasiya və informasiya texnologiyalarının inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi”. Bakı, 2016.
3. Беккер Г. Экономический анализ и человеческое поведение. <http://methodology.chat.ru/becke2.htm>.
4. Гэлбрейт Дж. Новое индустриальное общество. М.1969.
5. Тис Дж. Получение экономической выгоды от знаний как активов: «новая экономика», рынки ноу-хау и нематериальные активы. Российский журнал менеджмента. 2004. № 1.
6. Стюарт Т. А. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организаций. М. Поколение, 2007.
7. Леонтьев Б. Б. Цена интеллекта. Интеллектуальный капитал в российском бизнесе. М.: Акционер, 2002.
8. Игнатов И. И. Современные тенденции развития инновационного образования в США. Наука. Инновации. Образование. Вып. 4. М.: Знак, 2008
9. Руус Й., Пайк С, Фернстем Л. Интеллектуальный капитал: практика управления. СПб: Высшая школа менеджмента СПбГУ, 2007.
10. Цибульнов П. М. Интеллектуальный капитал – визначальний ресурс економічного зростання / Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні: матеріали бізнес-форуму (Київ, 17 квітня 2008 р.) / Відп. ред. Н. В. Притульська. К.: Київ. нац. торг. економ. ун-т, 2008.
11. Bouteiller Ch. The Evaluation of Intangibles: Advocating for an Option Based Approach. VI The Alternative Perspectives on Finance Conference. Hamburg, August, 2002.
12. Brooking A. The components of intellectual capital?: URL: http://www.tbroker.co.uk/intellectual_capital/components.html.
13. Edvinsson, L. and Malone M. S. Intellectual Capital: Realizing your Company’s True Value by Finding Its Hidden Brainpower, Harper Business. New York, NY, 1997.
14. Edvinsson L. Some perspectives on intangibles and intellectual capital. Journal of Intellectual Capital. 2000. Vol. 1. № 1.
15. Roslender R., Fincham R. Thinking critically about intellectual capital accounting // Accounting, Auditing & Accountability Journal. 2001. Vol. 14. № 4.
16. Stewart T. A. Intellectual Capital. The New Wealth of Organizations. N-Y: Currency Doubleday, 1997
17. <http://www.wipo.int/ipstats/en/statistics>.
18. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Инновация>.
19. <https://www.stat.gov.az>.

Мехин Хагани кызы Шахсуварлы
Обзор и особенности развития интеллектуального капитала в современном мире

Резюме

В статье исследуются взгляды на интеллектуальный капитал в современный период. Его роль в социально-экономической и общественной жизни оценивается. Оценивается среда, созданная для развития интеллектуального капитала, и выдвигаются идеи, связанные с развитием этого капитала.

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, социально-экономическое развитие, здравоохранение, система образования, социальная защита

Mahin Khagani Shahsuvarli

Overview and development features of intellektual kopital in modern times

Summary

The article explores the views on intellektual kopital in modern times. Its role in socio-economic and social life is valued. The environment created for the development of intellektual kopital is evaluated and ideas about the development of this kopital are put forward.

Keywords: intellectual capital, socio-economic development, health, education system, social protection

Elmi redaktor: i.f.d., dos. Y.Məmmədov

Daxil olub: 21.11.2019.

Çapa qəbul olunub: 25.11.2019.